

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ლაშა-გიორგი დათაშვილი

**ტრანსნაციონალური კორპორაციების მენეჯმენტი და
მათი გამოცდილების ადაპტაცია ქართულ ბაზარზე**

**დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის**

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

**სადოქტორო პროგრამა - ბიზნესის ადმინისტრირება,
შიფრი 02**

თბილისი

2019

დისერტაცია შესრულებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი,
ასოცირებული პროფესორი

/ნ. ლაბვიაშვილი/

ოფიციალური რეცენზენტები:

1.

2.

დისერტაციის დაცვა შედგება 2019 წლის „----“ -----“ --- საათზე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის სადისერტაციო კოლეგიის სხდომაზე, კორპუსი VI, აუდიტორია -----

მისამართი: თბილისი, 0175, კოსტავას 77.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში, ავტორეფერატისა კი - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე (www.gtu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,
ასოცირებული პროფესორი

ლია ბერიკაშვილი

ABSTRACT

The dissertation work - “Transnational corporations management and adaptation of their experience in the Georgian market” consists of three chapters and conclusions.

Introduction includes the factual disagreement facts, goal objectives and objectives, subject matter and object, topic study in transnational corporations management and how we can use it in Georgia, research method and methodology, research news and results.

The dissertation work consists of three chapters. The first chapter - General theoretical problems of the formation of transnational corporations - with its four subdivisions:

The second chapter - The transnational corporations establishment and development in Japan, the Republic of Korea and China - with its six subdivisions.

The Third chapter - The possibility of using Japans, Koreans and Chines transnational corporations experience in Georgia - with its one subdivision.

In 1.1 "The Main Trends for Development and Development of Transnational Corporations" is dedicated to the trends of establishing transnational corporations and ways of their formation are discussed.

Transnational corporations are influential on international economical relations and also on global economy. This is due to the globalization of economical relations and transnationalization of industrial firms, Banks and Companies in service market moving out from national market and entering foreign countries markets because of this national corporations are transforming in transnational corporation. This process characterized by fusing corporations founds in to one by the absorption of one another, the creation of joint companies. Attracting finances of foreign countries banks are important fit to form long term relations inside and outside of country. In this operation there are three side, One Country where is companies HQ, second country which recives investions and thred branch companies or associated companies. Transnational corporations intentions are formed by combination of this three economical subjects interests.

The 1.2 is dedicated to the organizational-legal forms of transnational corporations, in this chapter, examine the ways in which transnational corporations have formed before the formation of an organizational-legal structure of modern form by merging and absorbing other corporations in 2018 volume of money reached 544 billion dollars in merging and absorbing other companies.

In 1.3 is dedicated to the development of transnational corporations at the end of the Second World War when corporations have established themselves as global transnational giants, for example the development and development of Asian transnational corporations.

Asian transnational corporations went through several stages of development before they become modern day's transnational corporations.

First generations transnational corporations main productions were raw materials. Because of that they can be called as "colonial-raw material transnational corporations".

Second generations were formed between first and second world war, their main products were production of war supplies.

Third generations were formed between 60-80 years of XX century, transnational corporations of third generations were depending in their functions on scientific-technical achievements.

Fourth generation were formed in 80's of XX century. They were already global players on world's market they have established branch companies and factories all over the world and divided global markets segments between them.

Nowadays the process of forming the fifth generation of transnational corporations is underway, Fifth generations are different from the predecessors by enhanced economical power and participation in the global economy as independent subject from the national states

In 1.4 is the international experience of the creation of transnational corporations is dedicated to the similarities and differences between transnational corporations of the world.

In 2.1 The developing and forming transnational corporations in Japan, the Republic of Korea and China, is about how transnational corporations in major Asian countries were formed and what role have played government in it.

In 2.2 Asia-Pacific Oceans regions transnational corporations strategy of outsourcing economy. In this subdivision are discussed examples of Asia-Pacific Oceans top transnational corporations countries strategies.

In 2.3 South Korean transnational corporations foreign economic strategies is discussed Korean transnational corporations history financial developing.

In 2.4 External economic strategies of Japanese transnational corporations is discussed Japanese transnational corporations history of establishment of Japanese corporations on global market.

In 2.5 The role of transnational corporations in Japan, the Republic of Korea and the People's Republic of China in the Asia-Pacific region in integration processes is discussed integration policy in Asia-Pacific Ocean region.

In 2.6 The tendencies of investments activities of Japanese, Koreans and Chinese transnational corporations in Asia-Pacific Oceans region. In this subdivision is discussed which tendencies are used toward investment activities by major Asia-Pacific regions corporations.

In the third chapter, the peculiarities of the creation and development of transnational corporations are about the perspectives and possibilities of Georgia, as well as the advantages that are unlike other neighboring Georgian markets.

A brief analysis of the development and development of Transnational Corporations shows that the leading companies in all developed and developing countries have been developed by the state or its full support. At present, the government of all countries without exception (except countries where there are no national banks) support national giants, apply illegal taxes, tax holidays, etc.

For Asian countries, the following model of formation of National transnational corporations is characteristic: the strategic directions of the national economy have been chosen, where large financial and industrial groups will be created, which are later transformed into locomotives for the whole industry, small and medium business. The large industrial conglomerates have been created as a result of the merger of separate enterprises of the strategic sector of the economy under state control. These conglomerates were provided with financial resources, tax and customs privileges. They also stayed in state protection in case of threat of their absorption or foreign competitors. In the future, these companies represented the manufacturing chain in their home country, including amongst many small and medium businesses, which guarantee stability for the entire country. Gradually, large industrial enterprises have gained imported products and started to manufacture themselves. In the end, national enterprises compete with foreign tanks, whose technologies went through the first stage of industrialization

The Georgian economy is already in the system of global economic relations and is largely under the influence of international capital. The Georgian economy is faced with the establishment and support of national companies, as well as foreign relations issues that are trying to get into the Georgian market. because nowadays the experience of such issues is not enough, and the Asia-Pacific region's economies have a certain similarity of the economy (technological development, Asian countries are not much ahead of, and in some cases did not comply with the technical level of some One of Asia's economic structure, especially in South Korea in the first stage of industrialization in many respects is similar to the structure of the economy; the country's economic results achieved quite important). It is necessary to analyze the relationship between the development of the Japanese, Korean Republic and China, and the history of development, as well as between their governments and foreign corporations.

Dissertation work ends with summary conclusions and practical recommen-dations.

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

საკვლევი თემის აქტუალობა. XX საუკუნის დასასრულსა და XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიო ეკონომიკის ძირითად პროცესებს წარმოადგენს გლობალიზაცია და ტრანსნაციონალიზაცია. ეს პროცესები უშუალო ზეგავლენას ახდენენ სახელმწიფოებში საყოფაცხოვრებო საქმიანობაზე, საზოგადოების ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრაზე

ამ პროცესებში ძირითადი მონაწილეები არიან ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომლებიც ხდებიან რეგიონთაშორისი და საერთაშორისო ინტეგრაციული პროცესების მნიშვნელოვანი ნაწილი და ცდილობენ ქვეყნებისა და რეგიონების სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებას.

ამ პროცესების შესწავლის განსაკუთრებული ინტერესია აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონი, რომელსაც გააჩნია ძლიერი წარმოების პოტენციალი, დიდი მოსახლეობა (დაახლოებით 3.5 მილიარდი ადამიანი) და შიდა ბაზრების შესაძლებლობები. მასში შემავალმა იაპონიამ, კორეის რესპუბლიკამ და ჩინეთმა, მიაღწიეს მნიშვნელოვან ეკონომიკურ შედეგებს. 2007 წელს, მშპ-ის დონით, ჩინეთმა მე-2 ადგილი, იაპონიამ მე-3 და კორეის რესპუბლიკას მე-14 ადგილები დაიკავეს. ამ ქვეყნების ეკონომიკურ სფეროზე ტნკ-ების დადებითი და უარყოფითი გემოქმედების გავლენის შესწავლა და რეგიონალური ინტეგრაციული პროცესები საშუალებას მისცემს საქართველოს განავითაროს მიდგომა ეროვნულ და უცხოურ კორპორაციებთან თანამშრომლობაზე, რომელიც დაფუძნებულია ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობაზე.

კვლევის საგანი - აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში გლობალიზაციის პროცესები და წარმოების ტრანსნაციონალიზაცია.

კვლევის ობიექტი - იაპონიაში, კორეის რესპუბლიკასა და ჩინეთში ტრანსნაციონალური კორპორაციების ჩამოყალიბება და განვითარება, ამ ქვეყნების ტნკ-ების გავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე და ინტეგრაციის პროცესებზე აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში და მათი გამოცდილების გამოყენება.

კვლევის მიზანი არის აღმოსავლეთ-წყნარი ოკეანის რეგიონის ეკონომიკური განვითარების პროცესში ტნკ-ების როლის დადგენა და ამ ქვეყნების გამოცდილების ადაპტირება და გამოყენება. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია შემდეგი ამოცანების გადაჭრა:

1. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ფორმირებისა და განვითარების პროცესის სპეციფიკის გამოვლენა იაპონიაში, კორეის

- რესპუბლიკასა და ჩინეთში.
2. ამ ქვეყნებიდან ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლის განსაზღვრა აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაში.
  3. აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის საინვესტიციო პროცესებში იაპონიის, სამხრეთ კორეის და ჩინეთის ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლის განსაზღვრა.
  4. ამ ქვეყნებიდან ტრანსნაციონალური კორპორაციების გავლენის მახასიათებლების შესაფასებლად აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციის პროცესების განვითარება.
  5. განისაზღვროს ზომები იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მცხოვრები ტნკ-ების დადებითი გამოცდილების დასადგენად საქართველოსთვის.

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველს წარმოადგენს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში, თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში, მსოფლიო ვაჭრობისა და კაპიტალის ნაკადების დარგში ქართველი და უცხოელი მეცნიერების ნაშრომები, რომლებიც ავლენენ რეგიონალური ინტეგრაციისა და ეკონომიკური გლობალიზაციის მთავარ კანონებს. ნაშრომში გამოყენებულია ინფორმაციის შეგროვების და დამუშავების ეკონომიკური, სტატისტიკური მეთოდები, შედარებითი ანალიზის მეთოდები და სტატისტიკური მონაცემების შედარება ქართულ და უცხოურ წყაროებთან.

კვლევის წყაროებია იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ოფიციალური დოკუმენტები, ქართული და დასავლური სტატისტიკური კრებულები და მასალები, ასევე ქართული და უცხოური პერიოდული გამოცემები.

თემის მეცნიერული კვლევა ჩვენ მიერ **შერჩეული თემის გარკვეული ასპექტები**, რომლებიც ძირითადად, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოზიტიური და უარყოფითი ასპექტების ეხება, შედარებით ფართოდ შექდება უცხოურ და ადგილობრივ ეკონომიკურ ლიტერატურაში. თუმცა იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის

ინვესტიციების გავლენის კვლევა აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებაზე, ასევე ამ რეგიონში ინტეგრაციის პროცესებზე არ ჩატარებულა. უცხოელი მკვლევრები ყურადღებას ამახვილებენ უცხოური ინვესტიციების გარკვეულ პარამეტრებზე და როგორც წესი, პოზიტიურ ეფექტს ახასიათებენ, როგორცაა: წარმოების მოდერნიზაცია, სამუშაო ადგილების შექმნა, ახალი ტექნოლოგიების გადაცემა და სხვა. თუმცა, ამ პროცესის უფრო დეტალური შესწავლისას პოზიტიური მხარე ყოველთვის არ არის თვალსაჩინო. გარდა ამისა, ინტეგრაციის პროცესებზე უცხოური ინვესტიციების გავლენის საკითხი, ასევე რეგიონის ფინანსური და სასაქონლო ნაკადები იშვიათად შექდება სათანადოდ. მოცემული დისერტაცია არის ამ ხარვეზის ნაწილობრივ შევსების მცდელობა და იაპონიის, კორეის რესპუბლიკის და ჩინეთის ტრანსნაციონალური კორპორაციების გავლენის ასახვა აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციის პროცესების გაძლიერებასა და ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე. ეს კვლევა ინოვაციურია აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების შესახებ ტრანსნაციონალური კორპორაციების გავლენის ანალიზში. თემის სამეცნიერო სიახლის ძირითადი შინაარსი განისაზღვრება შემდეგით:

1. დადგენილია ტრანსნაციონალური კორპორაციების წარმოშობისა და განვითარების პროცესის ანალიზის საფუძველზე იაპონიის, კორეის რესპუბლიკის და ჩინეთის კორპორაციების განსხვავება დასავლეთისგან (მათ შორის ამერიკის შეერთებული შტატები, დიდი ბრიტანეთი და ა.შ.).
2. განსაზღვრულია აზიისა და წყნარი ოკეანის რეგიონის ბაზრებზე იაპონიის, სამხრეთ კორეის და ჩინეთის კორპორაციების ძირითადი საგარეო ეკონომიკური სტრატეგიის კონკრეტული მახასიათებლები.
3. დასაბუთებულია იაპონიის, კორეის რესპუბლიკის და ჩინეთის

გავლენა აზიის წყნარი ოკეანის რეგიონში შიდა რეგიონული სავაჭრო და სანარმოო ქსელების შექმნაზე.

4. გამოვლენილია აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე ზემოთ ჩამოთვლილი ქვეყნების ტრანსნაციონალური კორპორაციების დადებითი და უარყოფითი გავლენა.

5. ჩამოყალიბებულია საქართველოში იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის ტნკ-ების გამოცდილების გამოყენებით, ერთი ეკონომიკური სივრცის შექმნისა და რეგიონული სოციალური და ეკონომიკური განვითარების სტიმულირების შესაძლებლობა.

ავტორის მიერ დაცვაზე გამოტანილი ძირითადი დებულებები:

1. წარმოების ინტერნაციონალიზაციის ძირითადი სუბიექტები ტრანსნაციონალური კორპორაციებია.
2. ტრანსნაციონალური კორპორაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაში.
3. იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების ინვესტიციები ამყარებენ აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონში-ში ინტეგრაციულ კავშირებს შიდა რეგიონული ვაჭრობისა და სანარმოო ქსელების საშუალებით.
4. ტრანსნაციონალური კორპორაციები არიან აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციის პროცესების გაძლიერების მთავარი ინიციატორები.
5. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ქმედებები ინტეგრაციის გაძლიერებისათვის არაეფექტურია აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნების პოლიტიკური მხარდაჭერის გარეშე.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. ნაშრომი იძლევა ფაქტობრივ საფუძველს შემდგომი ტენდენციების, პრობლემებისა და წინააღმდეგობების გამოკვლევის, ასევე შეისწავლის ინტეგრაციულ პროცესებს აზია-წყნარი ოკეანის ტრანსნაციონალურ კორპორაციებში. სადისერტაციო ნაშრომი ასევე განსაზღვრავს ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლს იაპონიიდან, კორეიდან და ჩინეთიდან აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებაზე. კვლევის ძირითადი დებულებები და დასკვნები შეიძლება გამოიყენონ: საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრომ, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ ეკონომიკური პოლიტიკის სტრატეგიის შემუშავებისას აზიური წყნარი ოკეანის რეგიონში; მკვლევარებმა, რომლებიც სწავლობდნენ რეგიონული ინტეგრაციისა და ეკონომიკური გლობალიზაციის პროცესებს ამ რეგიონში; უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა, რომლებიც ამზადებენ სპეციალისტებს მსოფლიო ეკონომიკი.

ნაშრომის დანიშნულება. ნაშრომი გამოადგება ამ პრობლემით დაინტერესებულ ყველა პიროვნებას, აგრეთვე, მენარმეობის განვითარების სააგენტოს.

ნაშრომის აპრობაცია. ნაშრომის ძირითადი შინაარსი ორი კოლო-კვიუმის სახით მოხსენდა ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის საგამოცდო კოლეგიას.

ნაშრომის პუბლიკაცია. ნაშრომში მოცემული ძირითადი პრობლემები დაბეჭდილია 4 სტატიაში და მოხსენებულია 1 საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა. ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი თავისა და დასკვნისაგან. ნაშრომს ახლავს 3 ცხრილი, 22 ნახაზი, 151 გამოყენებული ლიტერატურის დასახელება. მისი მოცულობაა 169 გვერდი.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება სამი თავისგან. პირველი თავი - **ტრანსნაციონალური კორპორაციების ფორმირების ზოგადი თეორიული პრობლემები** - თავის მხრივ მოიცავს ოთხ ქვეთავს:

1. 1.1. ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და განვითარების ძირითადი ტენდენციები
2. 1.2. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები
3. 1.3. ტრანსნაციონალური კორპორაციების განვითარების ეტაპები
4. 1.4. ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნის საერთაშორისო გამოცდილება

ნაშრომის **პირველი თავის პირველ ქვეთავში** - **„ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და განვითარების ძირითადი ტენდენციები“** - განხილულია ტრანსნაციონალური კორპორაციების ჩამოყალიბების ტენდენციები და ჩამოყალიბების გზები.

ტრანსნაციონალური კორპორაციები გავლენას ახდენენ საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებსა და მთლიანად გლობალურ ეკონომიკაზე. ეს განპირობებულია მსოფლიო ეკონომიკური კავშირების გლობალიზაციით, ასევე ტრანსნაციონალიზაციით სამრეწველო ფირმების, ბანკების, მომსახურების სფეროს კომპანიების საერთაშორისო საქმიანობის გაფართოებით, მათი გასვლით ქვეყნის საზღვრებს გარეთ, რაც განაპირობებს ნაციონალური კორპორაციების გადაზრდას ტრანსნაციონალურში. ამ პროცესს ახასიათებს კაპიტალების შერწყმა ფირმების გაერთიანებისა და ერთის მიერ მეორის შთანთქმის ხარჯზე, ერთობლივი კომპანიების შექმნა, უცხოური ბანკების ფინანსების მოზიდვა, ძლიერი გრძელვადიანი ურთიერთობების დამყარება როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე მის ფარგლებს გარეთ. ამ პროცესში, როგორც წესი, მონაწილეობას იღებს სამი მხარე: მთავარი ქვეყანა, სადაც მდებარეობს კომპანიის სათავო ბაზა; მიმღები ქვეყანა, სადაც საერთაშორისო კორპორაციას აქვს ფილიალები, შვილობილი ან ასოცირებული კომპანიები, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საფუძველზე და ესა თუ ის ტრანსნაციონალური კორპორაცია. ამ სამი მთავარი ეკონომიკური სუბიექტის ინტერესების ერთობლიობა განსაზღვრავს ტრანსნაციონალიზაციის მოტივებს და ძირითად მახასიათებლებს.

პირველი თავის მეორე ქვეთავში - ტრანსნაციონალური კორპორაციების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები - ამ თავში განხილულია ის გზები რაც ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა განვლეს ორგანიზაციულ-სამართლებრივი სტრუქტურის თანამედროვე ფორმის ჩამოსაყალიბებლად რაც განაპირობებს ბოლო დროს ტნკ-ების გამსხვილების ტენდენციას, შერწყმისა და შთანთქმას, რომლის მოცულობამ 2018 წელს 544 მლრდ. დოლარს მიაღწია. გაერთიანებისა და შთანთქმის რაოდენობის ზრდის სამი ძირითადი მიზეზი არსებობს:

1. საერთაშორისო კონკურენციის გაძლიერების პირობებში გაერთიანებები და შთანთქმა წარმოადგენს ტნკ-ების ყველა ძირითად მსოფლიო ბაზარზე შეღწევის ყველაზე სწრაფ გზას და აძლევს მათ წვდომას დიდი რაოდენობით რესურსებზე.

2. გლობალიზაციის პირობებში კორპორაციის ზომა წარმოადგენს მისი საქმიანობის მნიშვნელოვან პარამეტრს. თანამედროვე პირობებში მსხვილ კორპორაციებს აქვთ ძლიერი ფინანსური, მმართველობითი და სანარმოო სტრუქტურა, რაც მათ გარკვეულ რეგიონებში ეკონომიკურ კრიზისებზე ნაკლებად დამოკიდებულს ხდის. კორპორაციის ზომა ასევე მნიშვნელოვანია ამა თუ იმ ფირმის მასშტაბისგან ეკონომიის თვალსაზრისითაც.

3. მსხვილ კორპორაციებს აქვთ მსხვილი ფინანსური და სანარმოო რესურსების მოზიდვის საკმარისი შესაძლებლობა წარმოების ტექნოლოგიური სფეროს გასამყარებლად, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია თანამედროვე ეკონომიკაში, ასევე კვლევით სფეროში სკც-ის გაზრდილი დანახარჯების უზრუნველყოფისათვის. გაერთიანებისა და შთანთქმის სხვა მიზეზებს წარმოადგენენ ბაზარზე დომინანტის პოზიციის დაკავების მცდელობა, და რიგ შემთხვევებში, გათვლა კაპიტალის მოკლევადიან ზრდაზე, რაც გამოწვეულია აქციების ფასის ზრდით. მრავალი შერწყმისა და შთანთქმის შედეგს წარმოადგენენ ოლიგოპოლისტიკური ტიპის ტნკ-ები. განვითარებულ ქვეყნებში თითოეულ დარგში დომინირებს 2-3 სუპერგიგანტი, რომლებიც ერთმანეთს კონკურენციას უწევენ ყველა ქვეყნის ბაზრებზე.

ბოლო დროს კომპანიების გამსხვილების ტენდენციის ზემოქმედებით ტნკ-ების უმეტესობა, საორგანიზაციო სტრუქტურის თვალსაზრისით, წარმოადგენს არა ერთიან იურიდიულ პირს, არამედ სხვადასხვა იურიდიული პირების გაერთიანებას. ამ მომენტისთვის ჩამოყალიბდა ასეთი სტრუქტურების რამდენიმე სახეობა:

ტრესტი, კონცერნი, კონგლომერატი - დივერსიფიცირებული კონცერნი, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან ფირმები, რომლებიც არ არიან დაკავშირებულნი ერთმანეთთან სანარმოო ან სავაჭრო ურთიერთობებით. ქვეგანყოფილებები დამოუკიდებელი არიან, სათავო კომპანიის მხრიდან კონტროლი მინიმალურია. ფინანსურ-სანარმოო ჯგუფი - ფირმების დიდი გაერთიანება, მართვადი სათავო კომპანიის მიერ, რომელიც შეიძლება იყოს ბანკი, სანარმოო ან სავაჭრო კომპანია. ფინანსურ-სანარმოო ჯგუფში შედიან სხვადასხვა მიმართულების დამოუკიდებელი ფირმები: სანარმოო, სავაჭრო, სადაზღვევო, ლოჯისტიკური და ა.შ. ფინანსურ-სანარმოო ჯგუფის სათავო კომპანია ხელმძღვანელობს მთლიან ფინანსებს და საქმიანობის ძირითად ასპექტებს. ასეთ ჯგუფებს აქვთ სააქციო სტრუქტურის ორი ტიპი:

1. იერარქიული ტიპი - გამორჩეული სათავო ცენტრი და ვერტიკალური დაქვემდებარება. როგორც წესი, სათავო კომპანიის როლში გამოდის ბანკი ან სანარმოო ფირმა.

2. იერარქიული ტიპი - არ აქვს მკვეთრად გამოკვეთილი სათავო ცენტრი. როგორც წესი, ბანკი წარმოადგენს ბირთვს, მაგრამ არ არის სათავო კომპანია. სავაჭრო, სანარმოო, საინვესტიციო ან სადაზღვევო კომპანიები ერთიანდებიან ბანკის გარშემო და კოორდინირებულად მოქმედებენ თანასწორი პარტნიორობის პირობებში. ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად საფინანსო-სანარმოო ჯგუფების ფორმები განიცდიან ვარირებას:

- ჰოლდინგური ფინანსურ-სანარმოო ჯგუფი - სათავო კომპანია ფლობს მისდამი დაქვემდებარებული ფირმების აქციების პაკეტს (უმეტეს შემთხვევაში საკონტროლოს), მაგრამ ამავე დროს თვითონ არ არის დაკავებული სანარმოო საქმიანობით და კონცენტრირებულია მხოლოდ მართვასა და სტრატეგიის შემუშავებაზე;

- ტრასტული ფინანსურ-საწარმოო ჯგუფი - სატრასტო ფონდები და ბანკები წარმოადგენენ დამკვირვებელ კომპანიებს და ასრულებენ ჯგუფის წევრების საქმიანობის კოორდინაციას სახელშეკრულებო ურთიერთობის საფუძველზე;

- აქციების ჯვარედინული ფლობა - ასეთი ფორმა გამოიყენება დიდი რაოდენობის კომპანიებზე კონტროლის შენარჩუნების მიზნით ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობის საფუძველზე. ასეთი გაერთიანებები დამახასიათებელია იაპონიისათვის. ჯგუფური ურთიერთობები მეგობარი კომპანიებისთვის დახმარების განწევს ან უცხოური კაპიტალისგან დაპყრობის თავის არიდების საშუალებას იძლევა. როგორც წესი, ამგვარი კავშირები განმტკიცებულია პირადი კავშირებით, მაგალითად, სხვადასხვა ფირმის დირექტორატებში ერთი და იმავე პირების მონაწილეობით.

კარტელი - საქმიანობის სფეროს მიხედვით თანამშრომლობის ფორმა ახლოს მდგომი კომპანიების, რომლებიც თანხმდებიან წარმოების, გაყიდვების მოცულობაზე, ასევე გასაღების ბაზრების ან მათი წარმოებული საქონლის ფასებზე. ასეთ გაერთიანებაში შემავალი ფირმები მთლიანად ინარჩუნებენ იურიდიულ და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას. ფირმებს შორის შეთანხმება შეიძლება ატარებდეს როგორც საჯარო, ისე ფარულ ხასიათს.

სინდიკატი - კარტელის ნაირსახეობა, რომელსაც გააჩნია ერთიანი გასაღების ორგანო. სინდიკატის მონაწილეები ვალდებული არიან, გაყიდონ მთლიანი პროდუქცია ან მისი ნაწილი ერთიანი სავაჭრო კომპანიის საშუალებით, დაიცვან გარკვეული კვოტები წარმოების, გაყიდვების, ბაზრებისა და ფასების შესახებ.

პულები - კომპანიების გაერთიანების კარტელური ფორმა, მისი მონაწილეების მიერ მიღებული მოგების დროებითი გაერთიანების საფუძველზე, და მისი შემდგომი გადანაწილების ადრე დადგენილი პროპორციებით. როგორც წესი, პულები იქმნება კრიზისული სიტუაციების გადასაჭრელად.

კონსორციუმი - კომპანიის ფინანსური და სხვა საშუალებების გაერთიანება სამეცნიერო და მაღალდანახარჯებიანი პროექტების შესასრულებლად. რჩებიან რა იურიდიულად და ეკონომიკურად

დამოუკიდებელი, თითოეულ კომპანიას შეაქვს თავისი წვლილი: ტექნოლოგიები, ფინანსები, სანარმოო მოცულობა და ა.შ. კონსორციუმი ატარებს, როგორც წესი, დროებით ხასიათს და ამოცანის შესრულების შემდეგ უქმდება.

ასოციაციები და კავშირები - კომპანიების ან ინდივიდუალური პირების გაერთიანება, მათი საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტში თანამშრომლობის მიზნით. მონაწილეები მთლიანად ინარჩუნებენ თავიანთ დამოუკიდებლობას და აქვთ სხვა ტიპის გაერთიანებებში შესვლის უფლება. თანამშრომლობის ამგვარი ფორმა გამოიყენება ბიზნესინტერესების ლობირებისთვის სამთავრობო ან საერთაშორისო ორგანიზაციებში.¹

პირველი თავის მესამე ქვეთავი ეძღვნება ტრანსნაციონალური კორპორაციების განვითარების ეტაპებს რა საფეხურები განვლეს მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ კორპორაციებმა, რათა ჩამოყალიბებულიყვნენ გლობალურ ტრანსნაციონალურ გიგანტებად, მაგალითისთვის განხილულია აზიური ტრანსნაციონალური კორპორაციების განვითარება და ჩამოყალიბება.

აზიურმა ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა განვითარების რამოდენიმე საფეხური განვლეს სანამ თანამედროვე ტრანსნაციონალურ კორპორაციებად ჩამოყალიბდებოდნენ.

პირველი თაობის ტნკ-ების საქმიანობა მნიშვნელოვანწილად იყო დაკავშირებული სანედლეულო რესურსების შემუშავებასთან, ამიტომ მათი შეფასება შეიძლება როგორც „კოლონიალურ-სანედლეულო ტნკ-ები“.

მეორე ეტაპზე მნიშვნელოვანი როლის შესრულებას იწყებენ ტნკ-ები, დაკავშირებულნი სამხედრო-ტექნიკური პროდუქციის წარმოებასთან. დაიწყეს რა თავისი საქმიანობა ორ მსოფლიო ომს შორის, მეორე თაობის ტნკ-ების ნაწილმა შეინარჩუნეს თავიანთი პოზიციები მსოფლიო ეკონომიკაში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგაც. პირველი და მეორე თაობის ტნკ-ებისათვის დამახასიათებელია „ინვესტიციები ნულიდან“. ეს განპირობებულია იმით, რომ მათი ფუნქციონირების პერიოდში ძირითადი კონკურენტული უპირატესობა

1 ნ.ლაზვიაშვილი კორპორაციული მენეჯმენტი თბილისი 2013

იყო ფიქტიური სანარმოო ძალების არსებობა სხვადასხვა ქვეყანაში. ასევე, განსახილველი პერიოდი ხასიათდება ახალი ტნკ-ების ჩასახვით, და არა ადრე არსებული სანარმოების ევოლუციური განვითარებით¹

მესამე ეტაპი - XX საუკუნის 60-80-იანი წლები - პერიოდი, როცა ჩამოყალიბდა ტნკ-ები, რომელთა საქმიანობა ეფუძნებოდა სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის მიღწევების ფართო გამოყენებაზე. მესამე თაობის ტნკ-ებისათვის დამახასიათებელია მათი სანარმოო საქმიანობის ისეთი ასპექტების გაერთიანება, როგორებიცაა: ეროვნული და უცხოური წარმოება, საქონლის რეალიზაცია, პერსონალის საქმიანობის ორგანიზება, სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების, მარკეტინგისა და მენეჯმენტის მართვა. სამეწარმეო პროცესის ძირითადი ელემენტები გადაჰყავდათ შესაბამისი ქვეყნების სტანდარტებზე და პრინციპებზე. შექმნეს წინაპირობები საერთაშორისო წარმოების აღმოცენებისათვის ერთიანი საბაზრო და საინფორმაციო სივრცით, კაპიტალის საერთაშორისო ბაზრით, მუშახელითა და სამეცნიერო-ტექნიკური მომსახურებით.

მეოთხე ეტაპი - XX საუკუნის 80-იანი წლები. ამ პერიოდის ტნკ-ებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი განმასხვავებელი თვისებები: ბაზრების პლანეტარული ხედვა და კონკურენციის გატარება მსოფლიო მასშტაბში; მსოფლიო ბაზრების გაყოფა რამდენიმე ასეთივე გლობალურ ტნკ-ებთან; თავისი ფილიალების ქსელის საქმიანობის კოორდინაცია ახალი ქსელური ტექნოლოგიების საფუძველზე, საკუთარი ფილიალების, ქარხნებისა და ერთობლივი სანარმოების ინტეგრაცია ერთიანი მართვის საერთაშორისო ქსელში, რომელიც თავის მხრივ, შეიძლება ინტეგრირებული იყოს ტნკ-ების სხვა ქსელებთან; ეკონომიკური და პოლიტიკური ზეგავლენის განხორციელება სახელმწიფოებზე, რომლებშიც არის განთავსებული ტნკ-ის ბიზნესი.

დღესდღეობით მიმდინარეობს ტნკ-ების მეხუთე თაობის ფორმირების პროცესი, მეხუთე თაობის ტნკ-ები წინამორბედებისგან

---

1 ლ-გ.დათაშვილი, დ.ძონენიძე. ტრანსნაციონალური კოპორაციების განვითარების ეტაპები და ეფექტები, „ინოვაციური ეკონომიკადა მართვა“ 2017 წლისი N2 სპეციალური გამოცემა, ტომი IV

განსხვავდებიან გაძლიერებული ეკონომიკური სიმძლავრით და მსოფლიო ეკონომიკაში ნაციონალური სახელმწიფოებისაგან დამოუკიდებელი სუბიექტის რანგში მონაწილეობით.

პირველი თავის მეოთხე ქვეთავი ეძრვნება **ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნის საერთაშორისო გამოცდილებას**, ამ თავში განხილულია ის მსგავსებები და განსხვავებები რაც მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს გააჩნიათ.

იმისათვის, რომ სრულად დავახასიათოთ თანამედროვე ტნკ-ების მდგომარეობა, აუცილებელია დეტალურად შევაჩეროთ ყურადღება სხვადასხვა ქვეყანაში ასეთი კომპანიების წარმოქმნისა და განვითარების ისტორიაზე. დასაწყისისთვის მოკლედ განვიხილოთ ამერიკული და ევროპული ტრანსნაციონალური კორპორაციები.

ამერიკულ ტნკ-ები ფლობენ მთელ რიგ დამახასიათებელ თვისებებს. ამერიკული ტნკ-ების ფუნქციონირებისა და განვითარების სამართლებრივი გარემოს სპეციფიკურ თვისებას წარმოადგენს ცალკეული შტატების კანონების მრავალფეროვნება. ამან საშუალება მისცა, მრავალ კორპორაციას ჯერ კიდევ შიდა ბაზარზე შეემუშავებინა საკანონმდებლო და სხვა ადგილობრივი პირობების გამოყენების ძირითადი მოდელები მაქსიმალური სარგებლით. საერთაშორისო არენაზე გასვლის შემდეგ ამ კორპორაციებმა მოახდინეს ტრანსსაშტატო საქმიანობის უკვე შემუშავებული მოდელების ადაპტირება ტრანსნაციონალურ გარემოსთან.

მეორე თავში **ტრანსნაციონალური კორპორაციების აღორძინება და განვითარება იაპონიაში, კორეის რესპუბლიკასა და ჩინეთში** მოიცავს ექვს ქვეთავს.

1. 2.1 იაპონიის, კორეისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და ფუნქციონირების ძირითადი თავისებურებები.
2. 2.2 აზია-წყნარი ოკიანის რეგიონის ქვეყნებში ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარეეკონომიკური სტრატეგიები.

3. 2.3 სამხრეთ კორეული ტრანსნაციონალური კორპორაციების საგარეო ეკონომიკური სტრატეგიები.
4. 2.4 იაპონური ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარეეკონომიკური სტრატეგიები
5. 2.5 იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციულ პროცესებში
6. 2.6 იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის საინვესტიციო აქტიურობის ტენდენციები აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში

მეორე თავის პირველ ქვეთავში იაპონიის, კორეისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და ფუნქციონირების ძირითადი თავისებურებებში აღწერილია აზიის რეგიონის სამი წამყვანი ქვეყნის ტრანსნაციონალური კორპორაციების ჩამოყალიბებაზე და სახელმწიფოს ჩართულობაზე მათ განვითარება-ჩამოყალიბებაში.

იაპონურ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებში სათავო და დანარჩენი საწარმოებს შორის არსებობს სხვადასხვა სახის კავშირები, რომლის საფუძველშიც დევს სათავო ფირმის საწარმოო პროფილი. იაპონურ ტრანსნაციონალურ კორპორაციები, რომლებიც მიმაგრებულია სათავო კომპანიის საწარმოო პროფილზე, შეიძლება პირობითად დაიყოს შემდეგ სახეებად: გადამმუშავებელ წარმოებაში ტრანსნაციონალურ კორპორაციებში ყველაზე გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს ვერტიკალური, სადაც სათავო კომპანია აისბერგის სათავედ გვევლინება, ხოლო დაქვემდებარებული ფირმები განლაგებულია პირამიდის სხვადასხვა სართულებზე. სათავო კომპანიის პროდუქციის გასაღებისთვის შექმნილი საწარმოები ასეთი ტიპის გამანაწილებელი ტრანსნაციონალურ კორპორაციები წარმოადგენენ ვერტიკალურად ინტეგრირებულ სტრუქტურებს და მოიცავენ განაწილების მთელ პროცესს - ქარხნის კარებიდან დაწყებული საცალო ქსელის მაღაზიების დახლებამდე. დივერსიფიკაციის სტრატეგიის საფუძველზე წარმოების ახალ დარგებში შეღწევის მიზნით შექმნილი ან სათავო კომპანიასთან მიერთებული საწარმოები. უცხოურ ბაზრებზე შეღწევის მიზნით შექმნილი საწარმოები.

მათ რიცხვში შეიძლება იყოს სხვადასხვა პროფილის სანარმოები - სავაჭრო, სანარმოო, საფინანსო და ა.შ. ჩინეთი არის იაფი საქონლის უმსხვილესი ექსპორტიორი, რომელიც წარმოადგენს სერიოზულ საფრთხეს სხვა ქვეყნების მწარმოებლებისთვის. ამ მიზეზით ჩინეთის ექსპორტი სავაჭრო შეზღუდვებისა და საბაჟო ბარიერების წინაშე დგება. ამ შემთხვევაში „საზღვრებს გარეთ გასვლის“ სტრატეგია საშუალებას მისცემს ჩინელ მწარმოებლებს, გაასაღონ პროდუქცია წარმოების ადგილის გვერდით და ამით გვერდი აუარონ ყველა სავაჭრო შეზღუდვას. კორეის რესპუბლიკა ტრანსნაციონალური კორპორაციების ჯგუფების შექმნაში დიდწილად იმეორებს იაპონიის მაგალითს. 1973 წლის მაისში კორეის რესპუბლიკის ხელისუფლებამ აიღო კურსი ქიმიური და მძიმე მრეწველობის განვითარებისკენ. მთავრობის ამოცანა გახდა კომპანიის მცირე ჯგუფების გამოყოფა, რომლებიც გახდნენ სახელმწიფოს მხრიდან მფარველობისა და რეგულირების ობიექტები. ასეთი კომპანიების სიჭარბის შემთხვევაში სახელმწიფო იოლად აკონტროლებს და არეგულირებს მათ საქმიანობას, მათ შორის, ჩინოვნიკებსა და ბიზნესის მმართველებს შორის ურთიერთობებსაც. ამ პირობებმა ხელი შეუწყო კომპანიებში ფინანსური, შრომითი და მატერიალური რესურსების კონცენტრაციას. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა კომპანია იყო კერძო, კორეის ეკონომიკის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ნაწილი მუშაობდა სახელმწიფო სექტორის რეჟიმში.

მეორე თავის მეორე ქვეთავში: აზია-წყნარი ოკიანის რეგიონის ქვეყნებში ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარეეკონომიკური სტრატეგიებში საუბარია აზიური ტრანსნაციონალური კორპორაციებზე, თუ რა გეგმებს მიმართავენ ტრანსნაციონალური კორპორაციები ინვესტიციების განხორციელებისას და რა ფაქტორებს, რისკებს ითვალისწინებენ, ინვესტიციის განხორციელებამდე.

დღეისათვის საზღვარგარეთ პირდაპირი ჩინური ინვესტიციები შეადგენენ ინვესტიციების მსოფლიო მოცულობის 0,5%-ს, დაკვეთილი ობიექტების კონტრაქტების მოცულობა _ 2,1% მთლიანი მსოფლიო მოცულობისგან, საზღვარგარეთ მომუშავე ჩინელების რიცხვი _ მსოფლიო ბაზრის შრომითი მოსახურების 1,5%. ჩინეთიდან პირდაპირი ინვესტიციების ზრდის ძირითადი მიზეზებია:

პირველი, ეროვნული ეკონომიკის სტაბილური ზრდა, იუანის სტაბილური მდგომარეობა.

მეორე, `საზღვრებს გარეთ გასვლის~ სტრატეგიამ დადებითი როლი ითამაშა და მოიტანა საგრძნობი შედეგები. შემუშავდა უცხოური ინვესტიციების განმხორციელებელი საწარმოების კოორდინაციის, დახმარებისა და საკონსულტაციო მხარდაჭერის მექანიზმები.

მესამე, ბევრმა ჩინურმა საწარმომ დაასრულა ტექნოლოგიური ბაზების მოდერნიზაცია, ფინანსური სახსრების, თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მენეჯმენტის არსებობამ საშუალება მისცა მათ, მოეხდინათ უცხოურ ბაზრებზე საწარმოების ორგანიზება ასეთი საწარმოების შექმნით ან შექმნით. ძირითადად, ჩინური ინვესტიციები ხორციელდება საშუალო და მცირე ზომის საწარმოებში. დაბანდება ერთ ობიექტში, საშუალოდ უდროს 1,2 მლნ. დოლარს. ჩინური კომპანიების მიერ საზღვარგარეთ განხორციელებული ინვესტიციების ძირითად მოტივს წარმოადგენს: ინვესტიციის რეციპიენტი ქვეყნის ბაზარზე ინფორმაციის მოპოვება (ჩამოყალიბების საშუალებით კომპანიის ან ერთობლივი კომპანიის წარმომადგენლობები იღებენ წვდომას ქვეყნის შიდა ინფორმაციაზე _ რაც ხელს უწყობს ამ ქვეყანაში ექსპორტის ზრდას, ან ერთობლივ საწარმოში წარმოებული პროდუქციის წილის ზრდას ამ ქვეყნის ბაზარზე); ჩინეთის შიგნით მიუწვდომელი ნედლეულის ან მასალების შესაძენად ახალი ბაზრების ძიება (ამგვარი ინვესტიციები ძირითადად ხორციელდება ჩინეთის ცენტრალური ხელისუფლების მიერ). ინვესტირება ბუნებრივი რესურსების შემუშავებაში ამცირებს მათი გადამუშავების თვითღირებულებას და ახდენს შიდა ბაზარზე მათი ნაკლულობის კომპენსირებას. მსგავს ინვესტიციებს ახორციელებენ, როგორც წესი, მსხვილი სახელმწიფო კომპანიები. სავაჭრო ბარიერების გვერდის ავლისა და ქვეყნის შიდა ბაზარზე შეღწევის მცდელობა; წარმოების გადატანა იმ ქვეყნებში, სადაც დაბალია საწარმოო ხარჯები. ჩინეთში წარმოების ზოგიერთმა სახეობამ მიაღწია თავის სიმწიფეს და კომპანიების მფლობელები დადგნენ აუცილებლობის წინაშე, რომ გადაეტანათ საწარმოო ციკლი ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში შემცირებული საწარმოო ხარჯებით; გასაღების ახალი ბაზრების ძიება

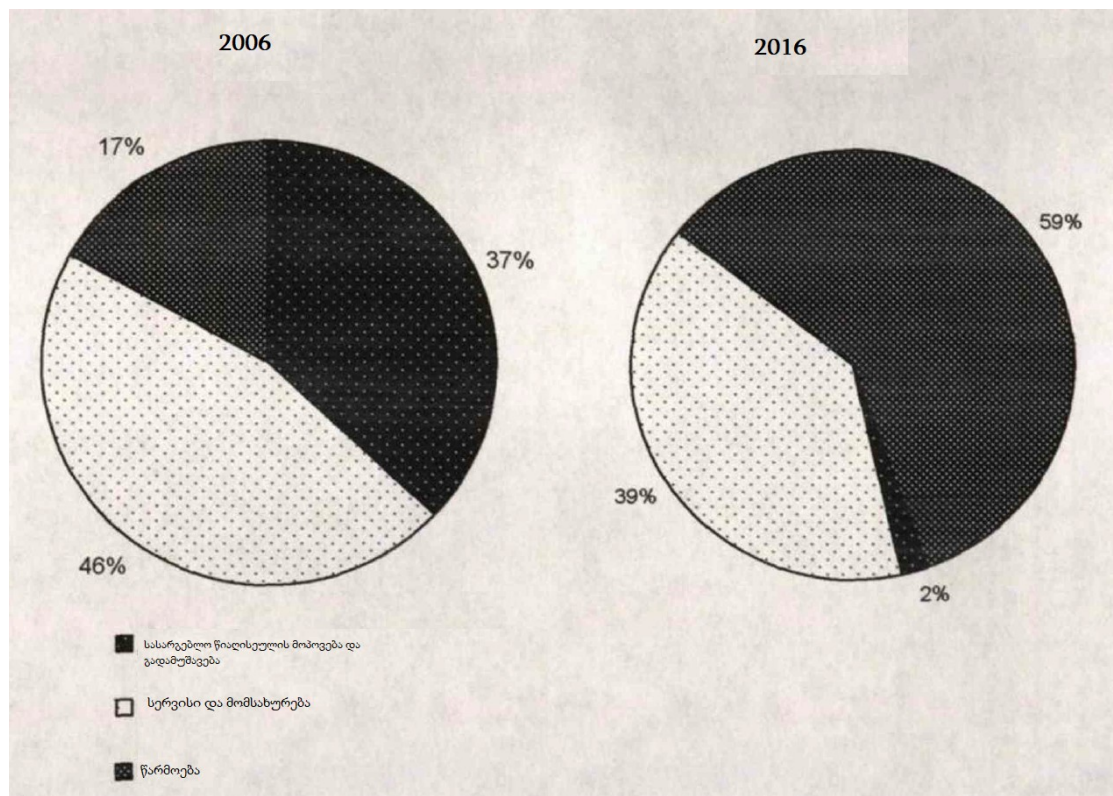
(ჩვეულებრივ, ინვესტიციები ხორციელდება ქვეყნის შიგნით გასაღების ქსელის შექმნისას). ვაჭრობა _ ეს არის ჩინეთის კომპანიების მიერ ბაზრის ათვისების ტრადიციული მეთოდი; ახალ ტექნოლოგიებზე წვდომის შესაძლებლობა (მმართველობითა და სანარმოოზე) კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მიზნით. მრავალი ჩინური კომპანია ყიდულობს გლობალურ სავაჭრო მარკებს და ამ გზით იქმნის რეპუტაციას, სამეცნიერო-ტექნიკურ და მმართველობით გამოცდილებას, ნიუ-ჰაუს და წვდომას პრაქტიკულად ყველა მსოფლიო ბაზარზე.

მსოფლიო ბაზარზე ჩინური ტრანსნაციონალური კორპორაციები ფლობენ მთელ რიგ უპირატესობებს: **გვიანი განვითარების უპირატესობა** _ მისი წყალობით, შესაძლებელია, წამყვანი ქვეყნების გამოცდილების გამოყენება და უფრო მცირე დროში ეკონომიკური განვითარების ბოგიერთი საფეხურის გადალახვა; **სამუშაო ძალის ღირებულება** _ ჩინეთი ფლობს მდიდარ შრომით რესურსებს შრომის დაბალი ანაზღაურების პირობებში, ხოლო უმაღლესი განათლების განვითარებასთან ერთად იმატებს მაღალკვალიფიციური კადრების რიცხვი. **მსოფლიო ჩინური დიასპორის რაოდენობა** _ მიუხედავად გეოგრაფიული გამიჯვნისა, ყველა ჩინელი ეკუთვნის ერთ ეთნოსს, აქვს საერთო ენა და ტრადიციები. უცხოეთში მცხოვრები ჩინელები კარგად იცნობენ ქვეყნის კანონებსა და არსებულ სიტუაციას ბაზარზე რაც ამ ქვეყნის ბაზარზე შეღწევის საშუალებას იძლევა.

მეორე თავის მესამე ქვეთავი სამხრეთ კორეულმა კომპანიებმა თავისი პირველი ინვესტიციების ნაკადი მიმართვა სხვა ქვეყნებში დაიწყეს 1970-იან წლებში. სანყის ეტაპზე ინვესტიციები ხორციელდებოდა ბუნებრივი რესურსების დამუშავებასთან ერთად თანდათანობით, სამხრეთ კორეული ტრანს ნაციონალური კორპორაციების წარმოების მოდერნიზაციათან ერთად საზღვარგარეთ ინვესტიციების განხორციელების ხასიათი და სფერო იცვლებოდა. ინვესტიციის დიდი ნაწილი, რომელიც სანყის ეტაპზე ხორციელდებოდა დამუშავების დარგში და სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებაში, იქნა

რეორიენტირებული და დაიწყო მისი განხორციელება წარმოების სფეროში.

ნახაზი 5.

სამხრეთკორეული უცხოური ინვესტიციების განაწილება დარგების მიხედვით
წყარო: S.J. Kang, H. Lee "Strategic Foreign Investment of South Korean Multinationals", Korean Institute for international economic policy, Seoul, 2006

ნახაზი N5

სამხრეთ კორეული ტრანსნაციონალური კორპორაციების საგარეო ეკონომიკური სტრატეგიებში აღწერილია კორეული ტრანსნაციონალური კორპორაციის გარე ინვესტიციების განხორციელების სტრატეგიაზე. სამხრეთ კორეული ტრანსნაციონალური კაპიტალის განვითარების მნიშვნელოვან პირობად შეიძლება ჩაითვალოს მკაცრი სახელმწიფოებრივი ორიენტაცია მზა პროდუქციის ექსპორტზე. სამხრეთ კორეისთვის, ისევე, როგორც

მრავალი სახელმწიფოსთვის, ორიენტაციის აღება მზა პროდუქციის ექსპორტზე გახდა თავისებური აქტივატორი მთელი ქვეყნის წარმოების განვითარებისა. გარდა ამისა, საექსპორტო ორიენტაცია ხელს უწყობდა ეროვნული მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, არაფერი რომ არ ვთქვათ იმ კომპანიებზე, რომლებიც აწარმოებენ ამ საქონელს.

მეორე თავის მეოთხე ქვეთავის იაპონური ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარეეკონომიკური სტრატეგიებში აღწერილია იაპონური ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარე ინვესტიციების განხორციელების სტრატეგიები და გზები რითითაც მოახერხეს იაპონურმა ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა მსოფლიო ბაზარზე თავიანთი ადგილის დამკვიდრება.

მეორე თავის მეხუთე ქვეთავის იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციულ პროცესებში განხილულია აზია-წყნალი ოკეანის რეგიონში იაპონიის კორეის რესპუბლიკის და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის როლზე და მათ წვლილზე აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ეკონომიკური განვითარებაში და მათი კორპორაციების ზეგავლენაზე მსოფლიოს ეკონომიკაზე.

მეორე თავის მეექვსე ქვეთავის იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში ინტეგრაციულ პროცესებში საუბარია აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლზე და მათ ინტეგრაციულ პროცესსზე აღნიშნულ ბაზარზე.

მესამე თავი **იაპონიის, კორეისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ტრანსნაციონალური კორპორაციების გამოცდილების გამოყენების შესაძლებლობა საქართველოში**, თავის მხრივ შედგება ერთი ქვეთავისგან

1. 3.1 საქართველოს ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და განვითარების თავისებურებები

მესამე თავის პირველ ქვეთავში საქართველოს ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და განვითარების თავისებურებებში საუბარია იმ პერსპექტივებზე და შესაძლებლობებზე რაც გააჩნია საქართველოს, ასევე საუბარია იმ უპირატესობებზე რაც გააჩნია საქართველოს სხვა მეზობელი ქვეყნის ბაზრებისგან განსხვავებით.

დასკვნა

სადისერტაციო თემის - ტრანსნაციონალური კორპორაციების მენეჯმენტი და მათი გამოცდილების ადაპტაცია ქართულ ბაზარზე - დამუშავებამ საშუალება მოგვცა გაგვეკეთებინა შემდეგი დასკვნები:

1. უახლოეს მომავალში ტრანსნაციონალური კორპორაციები არა მხოლოდ შეინარჩუნებენ სრულ ეკონომიკურ ძალას, არამედ, სავარაუდოდ, მასპინძელ მთავრობებზე ზეგავლენის დამატებით ბერკეტებსაც მოიპოვებენ. ბაზრების ქვეყნებისთვის ისინი იქნებიან, როგორც ეკონომიკური მდგრადობის, ავტორიტეტისა და სახელმწიფოს სტაბილურობის საფუძველი. მასპინძელ ქვეყნებთან მიმართებით ისინი იმოქმედებენ იმ სახელმწიფოების ინტერესების მთავარ გამომხატველებად, სადაც ეს კომპანიები შეიქმნა. შესაბამისად, ის ქვეყნები, რომლებიც ხსნიან ბაზრებს უცხოური კომპანიებისთვის, შემდეგი ტიპის საფრთხე ექმნებათ:
2. მაღალი ტექნოლოგიების შეზღუდული გადაცემა. ინდუსტრიულ ქვეყნებშიც კი, ტექნოლოგიების გადაცემა საკმაოდ შეზღუდულია, გარდა კომპიუტერების, ნახევარგამტარებისა და სატელეკომუნიკაციო მოწყობილობების წარმოებისა, მაგრამ ელექტრონიკის მრეწველობაშიც კი, ტნკ-ების ინვესტიციების ძირითადი ნაწილი ხორციელდება ადრე წარმოებული მაღალტექნოლოგიური კომპონენტების საბოლოო შეკრებასა და რეგულირებაში. მიუხედავად იმისა, რომ შემდგომში ასეთი შემკრები ქარხნის ორგანიზაცია უზრუნველყოფს მაღალტექნოლოგიური პროდუქტების წარმოების ეტაპობრივი გაფართოებას არა მარტო საყოფაცხოვრებო, არამედ სამრეწველო მიზნებისათვის - ნოუ-ჰაუსა და სკც-ის ძირითადი ნაწილი ყოველთვის ცენტრალური ოფისის ფარგლებში რჩება;

3. ტნკ-ებს, გადააქვთ რა წარმოების პროცესის ნაწილი სხვა განვითარებად ქვეყნებში, ხშირად ექვემდებარებიან ობიექტურ კრიტიკას იაფი შრომის გამოყენებისთვის, ასევე იმისთვის, რომ ისინი აკარგვინებენ განვითარებული ქვეყნების მოქალაქეებს სამუშაო ადგილებს. ეს გარემოება საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ შრომის გლობალიზაციის პროცესი ჩამორჩება წარმოების გლობალიზაციის პროცესს;
4. ტნკ-ების საქმიანობა მჭიდროდაა დაკავშირებული მათი წარმოშობის სახელმწიფოების ინტერესებთან. როგორც წესი, წამყვანი ტნკ-ების წარმოშობის ქვეყნებს აქვთ მკაფიოდ გამოხატული ეროვნულ-ეგოისტური ელფერი, კერძოდ: უზრუნველყონ საკუთარი მოქალაქეების ცხოვრების მაღალ დონეს და მსოფლიო სცენაზე მათი სახელმწიფოს ძალაუფლებისა და უფლებამოსილების განმტკიცებას.
5. ტრანსნაციონალური კორპორაციები განამტკიცებენ თავიანთ სახელმწიფოს პოზიციას სხვა ქვეყნებში, მათი საკუთრების ანკლავების შექმნით ფილიალებისა და შვილობილი კომპანიების დაფუძნების სახით. საკუთრების ასეთი სისტემა საზღვარგარეთ უზრუნველყოფს სახელმწიფოს რეალურ საერთაშორისო გავლენას. მასპინძელი განვითარებადი სახელმწიფოს ეკონომიკური დამოკიდებულების შედეგად, ეროვნული ეკონომიკური სუვერენიტეტი თანდათანობით ნადგურდება.
6. რადგან მონოპოლიური კაპიტალი ძირითადად დაინტერესებულია იმ ინდუსტრიების განვითარებით, სადაც მას შეუძლია უზრუნველყოს საკმარისი მოგება, ანუ შედარებით დაბალი საწარმოო დანახარჯებით, საერთაშორისო მასშტაბით ინვესტიციები ჩადებულია სწორედ ასეთ დარგებში.
7. ტნკ-ები ხშირად წარმოადგენდნენ პროდუქციის დარგობრივ სტრუქტურას, რომელიც არ შედის თანხვედრაში მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკურ ინტერესებთან, ისინი ექსპლუატირებას უწევდნენ მათ ბუნებრივ რესურსებს, აბინძურებდნენ გარემოს, ასევე ბაზირების ქვეყანაში გაჰქონდათ მოგების მნიშვნელოვანი ნაწილი. შესაბამისად, ტნკ-ების ასეთი ქმედებები მსოფლიო

პროდუქციის პროპორციებს არღვევს და ინვესტს არსებული წინააღმდეგობების მეტ გამწვავებას არსებულ ტნკ-ებს შორის და ასევე, ტნკ-ებსა და არამონოპოლიზირებულ სექტორს შორის;

8. მსოფლიო ეკონომიკის სფეროებში ტნკ-ების მნიშვნელობა იზრდება. უკვე ამკარაა მსოფლიო ეკონომიკაში რამდენიმე ასეული უმსხვილესი ტნკ-ის დომინირება, შესაბამისად, ყველა საწარმოო და რეალიზების პოლიტიკა მათი კონტროლის ქვეშ იმყოფება მოსახლეობის მიგრაციული განწყობის კვლევით არის დადასტურებული.

ტნკ-ების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორიის მოკლე ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ყველა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყანაში წამყვანი კომპანიების შექმნა განხორციელდა სახელმწიფოს მიერ ან მისი სრული მხარდაჭერით. ამჟამად, ყველა ქვეყნის მთავრობა გამონაკლისის გარეშე (გარდა ქვეყნებისა, სადაც არ არსებობს ეროვნული ტნკ-ები) მხარს უჭერენ ეროვნულ გიგანტებს, მიმართავენ უკანონო შემზღუდავი გადასახადების შემოღებას, საგადასახადო არდადეგებსა და ა.შ. აზიის ქვეყნებისთვის, ეროვნული ტნკ-ების ჩამოყალიბების შემდეგი მოდელია დამახასიათებელი: თავიდან არჩეულ იქნა ეროვნული ეკონომიკის სტრატეგიული მიმართულებები, რომლებშიც შეიქმნება მსხვილი საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფები, რომლებიც მოგვიანებით გარდაიქმნებიან ლოკომოტივებად მთელი ინდუსტრიის, მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის. სახელმწიფო კონტროლის ქვეშ არსებული ეკონომიკის სტრატეგიული სექტორის ცალკეული საწარმოების შერწყმის შედეგად შეიქმნა მსხვილი სამრეწველო კონგლომერატები. ეს კონგლომერატები უზრუნველყოფილნი იყვნენ ფინანსური რესურსებით, საგადასახადო და საბაჟო შეღავათებით. ისინი ასევე იმყოფებოდნენ სახელმწიფოს დაცვაში ქვეყნის შიგნით მათი შთანთქმის საფრთხის ან უცხოური კონკურენტების წარმოშობის შემთხვევაში. მომავალში, ეს კომპანიები წარმოადგენდნენ საწარმოო ჯაჭვს თავიანთ სამშობლოში, მათ შორის სხვადასხვა მცირე და საშუალო ბიზნესებს შორის, რაც მთელი ქვეყნისთვის სტაბილურობის გარანტიას უზრუნველყოფს. თანდათანობით, მსხვილმა სამრეწველო საწარმოებმა იმპორტირებული

პროდუქცია დააგროვეს და თავად დაიწყეს მისი წარმოება. საბოლოო ჯამში, ეროვნულმა საწარმოებმა კონკურენცია გაუწიეს უცხოელ ტნკ-ებს, რომელთა ტექნოლოგიებზეც გადიოდნენ ინდუსტრიალიზაციის პირველ ეტაპს.

საქართველოს ეკონომიკა უკვე შედის მსოფლიო ეკონომიკური ურთიერთობების სისტემაში და დიდწილად საერთაშორისო კაპიტალის ზემოქმედების ქვეშ იმყოფება. საქართველოს ეკონომიკის წინაშე დადგა ეროვნული კომპანიების ჩამოყალიბებისა და მხარდაჭერის, ასევე უცხოურ კომპანიებთან ურთიერთობის საკითხები, რომლებიც ცდილობენ ქართულ ბაზარზე შეღწევას. რადგან დღესდღეობით საქართველოს გამოცდილება ამგვარი საკითხების გადანყვეტაში არ არის საკმარისი, ხოლო აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნების ეკონომიკებს აქვთ გარკვეული მსგავსება საქართველოს ეკონომიკასთან (ტექნოლოგიური განვითარების თვალსაზრისით, აზიური ქვეყნები დიდად არ უსწრებენ საქართველოს, ხოლო რიგ შემთხვევებში არ შეესაბამებიან საქართველოს ტექნოლოგიურ დონეს; ბოგიერთი აზიის ქვეყნების ეკონომიკის სტრუქტურა, განსაკუთრებით სამხრეთ კორეა ინდუსტრიალიზაციის პირველ ეტაპზე ბევრ რამეშია საქართველოს ეკონომიკის სტრუქტურის მსგავსი; ამ ქვეყნების მიერ მიღწეული ეკონომიკური შედეგები საკმაოდ მნიშვნელოვანია). საჭიროდ მიგვაჩნია იაპონიის, კორეის რესპუბლიკისა და ჩინეთის ტნკ-ების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორიის, ასევე მათი ქვეყნების მთავრობებსა და უცხოურ კორპორაციებს შორის არსებული ურთიერთობების გაანალიზება.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

კოლოკვიუმები:

1. კოლოკვიუმი 1 - ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი გლობალურ ბიზნესში.
2. კოლოკვიუმი 2 - ტრანსნაციონალური კორპორაციების აღორძინება და განვითარება წყნარი ოკეანის რეგიონში

სტატიები:

1. ნ.ლაზვიაშვილი, ლ-გ.დათაშვილი, მ.დათაშვილი. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები. სამეცნიერო ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა“ N1 2018 წ. გვ 109-113.
2. ნ.ლაზვიაშვილი, ლ-გ.დათაშვილი. იაპონური ტრანსნაციონალური კორპორაციების გარეეკონომიკური სტრატეგიები. სამეცნიერო ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა“ N2-3. 2018 წ გვ. 61-65.
3. ლ-გ. დათასვილი, საქართველოში ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნისა და განვითარების თავისებურებები, სამეცნიერო ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა - XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, #1, 2019 წ. გვ. 55-60

კონფერენციები:

1. ლ-გ. დათაშვილი დ. ძონენიძე „ტრანსნაციონალური კორპორაციების განვითარების ეტაპები და ეფექტები“. ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა. სპეციალური გამოცემა, ტომი 4. ბათუმი 2017.
2. ლ-გ.დათაშვილი ი.პაპავა „ეროვნული ვალუტის შვი პარასკევი“. თბილისის დავით აღმაშენებლის სასწავლო უნივერსიტეტი XIX სამეცნიერო კონფერენცია, თბილისი 2017.